

Mirosław Sikora

Edmund Ryszard Ronowicz (1915–2003), sędzia WSR w Katowicach

Edmund Ryszard Ronowicz urodził się 11 lutego 1915 r. w Hamburgu (Niemcy) jako syn Sylwestra i Marty z d. Hildebrandt. Ojciec (ur. 1888) był fryzjerem, matka (ur. 1895) nie posiadała wyuczonego zawodu i zajmowała się domem. Nieznane są okoliczności ani data wyjazdu ojca do Niemiec, trudno również ustalić rodowód matki. W 1921 r. Edmund Ronowicz przybył z rodzicami do Polski i zamieszkał na stałe w Bydgoszczy. W latach 1922–1925 uczęszczał do Publicznej Szkoły Powszechnej im. św. Jana w Bydgoszczy – zaliczył 3 oddziały (klasy). W latach 1925–1934 uczył się w Państwowym Gimnazjum Humanistycznym w tym samym mieście. W 1934 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, jednak z powodów finansowych musiał w 1937 r. przerwać naukę, zaliczywszy dwa lata studiów. Wstąpił wówczas do Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Grudziądzu, gdzie od września 1937 do czerwca 1938 r. odbył kurs wojskowy w ramach stacjonującego w tym mieście 65 pp. (jako praktykant podchorążacki w stopniu plutonowego piechoty). Od czerwca do września 1938 r. służył jako dowódca plutonu w 66 pułku Piechoty Kaszubskiej stacjonującym w Chełmnie.

We wrześniu 1938 r. został zwolniony z czynnej służby wojskowej i przeniesiony do rezerwy. Natychmiast wznowił przerwane studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, jednak w zaliczeniu egzaminów III roku przeszkodziła mu wojna. W marcu i kwietniu 1939 r. odbył sześciotygodniowe ćwiczenia w 66 pułku Piechoty Kaszubskiej w Chełmnie, a 24 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany z przydziałem do tej jednostki. Mianowany podporucznikiem rezerwy, z dniem 1 września rozkazem dowódcy 16 dywizji (armia „Pomorze”) i objął dowództwo plutonu 1 kompanii. W wojnie obronnej 1939 r. brał udział w natarciu w rejonie Kutna (8–9 września), w walkach o Łowicz (10 września) i w końcowym etapie bitwy nad Bzurą (11–14 września). 19 września dostał się pod Iławą do niewoli niemieckiej, w której, jak się później okazało, miał spędzić całą wojnę.

Początkowo skierowano go do Oflagu VII B Eichstätt w Bawarii (nr 387/VII B), gdzie był przetrzymywany od września 1939 do maja 1940 r., kiedy został przeniesiony do Oflagu VII A Murnau (Bawaria). Między czerwcem 1940 a wrześniem 1943 r. przybywał w kilku obozach dla podchorążych i szeregowych (Stammlager)

oraz w obozach karnych: Stalag/Dulag VI B Oberlangen (Dolna Saksonia), Stalag VI G Hoffnungsthal/VI G Bonn-Duisdorf w Północnej Nadrenii-Westfalii (3 XII 1942 – 3 IX 1943?), Stalag VI H Arnoldsweiler/Düren (Północna Nadrenia-Westfalia), Stalag XII F Forbach (Lotaryngia), Stalag XII A Limburg (Nadrenia-Palatynat, lub Limburg w Hesji). W latach 1941–1942 dwukrotnie uciekał z niewoli. W wyniku ucieczki z obozu Hoffnungsthal udało mu się dotrzeć do Luksemburga i Lotaryngii.

We wrześniu 1943 r. trafił do Oflagu II C Woldenberg na Pomorzu, gdzie wedle własnych relacji za obie wcześniejsze ucieczki został ukarany przez Niemców specjalnym aresztem. W warunkach obozowych wznowił naukę prawa – słuchał wykładów w ramach obozowego koła prawników. Zdał dwa egzaminy z IV roku studiów (nie mając zaliczonego egzaminu z III roku) – z procedury cywilnej oraz prawa międzynarodowego prywatnego (otrzymał zaświadczenia wystawiane przez zarząd koła prawników datowane 5 VI 1944 i 4 XI 1944 r.). Jako jeńiec nie brał aktywnego udziału w obozowym ruchu oporu. Wolność odzyskał 31 stycznia 1945 r., gdy Armia Czerwona przerwała marsz ewakuacyjny więźniów obozu Woldenberg.

Na początku lutego 1945 r. zgłosił się do pracy w sądzie grodzkim w Bydgoszczy, gdzie jako aplikant pomagał w organizowaniu tamtejszej placówki sądowej. 15 lipca 1945 r. rozpoczął dorywczą pracę aplikanta na oficera śledczego w Prokuraturze Wojskowej Okręgu Pomorskiego w Toruniu – pozostawał tam do 30 sierpnia 1945 r. Z dniem 10 września 1945 r. został na własną prośbę zmobilizowany przez Rejonową Komisję Uzupelnień i skierowany do Oddziału Personalnego WP we Włochach. Stamtąd po weryfikacji skierowano go w stopniu podporucznika (uznanie stopnia rozkazem personalnym nr 1065 z 1 października 1945 r.) do dyspozycji szefa [Zarządu] Sądownictwa Wojskowego WP w Warszawie. Od 10 do 30 września 1945 r. pozostawał w rezerwie Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie.

1 października 1945 r. otrzymał oficjalną nominację, a 4 października tr. objął stanowisko sekretarza Wojskowego Sądu Garnizonowego w Katowicach. 19 lutego 1946 r. rozkazem personalnym nr 105 Naczelnego Dowódcy WP Michała Żymierskiego przeniesiono go ze stanowiska sekretarza WSG w Katowicach na asesora nowo powołanego Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach. 8 kwietnia 1946 r. p.o. szef WSR w Katowicach kpt. Aleksander Warecki zgłosił go do awansu na porucznika. W załączonej opinii kpt. Warecki napisał o nim, że „ze swoich obowiązków wywiązuje się dobrze, jest ambitny inteligentny, zdyscyplinowany. Interesuje się pracą sądu, zachowanie nienaganne”. Wniosek rozpatrzono pozytywnie i uchwałą prezydium KRN nr 26 z 4 czerwca 1946 r. Ronowicz awansowany został „za wybitne zasługi i wzorową służbę” z dniem 9 maja 1946 r. do stopnia porucznika w Korpusie Oficerów Służby Sprawiedliwości.

Jako asesor WSR w Katowicach Ronowicz uczestniczył w rozprawach przeciwko członkom organizacji podziemnych (NSZ, NOW, KWP) operujących na obszarze śląsko-dąbrowskim, szczególnie zaś na Podbeskidziu. Mimo stosunkowo krótkiego okresu służby (19 II – 27 XII 1946) Ronowicz znacząco wpisał się w działalność komunistycznego aparatu represji w województwie katowickim, orzekając w okresie jego

Biogramy

największej aktywności. Sądził w Katowicach oraz na sesjach wyjazdowych (Cieszyn, Pszczyna). Zasiadał w składach sędziowskich w kilku znaczących procesach.

14–15 czerwca 1946 r. sądził na sesji wyjazdowej w Cieszynie, na której w pokazowym procesie oskarżano 26 członków cieszyńskiej Komendy NOW. Wówczas w ramach składu sędziowskiego pod przewodnictwem ppłk. Juliana Giemborka (szef WSG w Katowicach 4 VI 1945 – 18 II 1946, następnie szef WSR w Katowicach 11 III 1946 – 12 III 1947) współdecydował w wydaniu sześciu wyroków śmierci.

23 października 1946 r. na sesji w Katowicach orzekł w składzie sędziowskim pod przewodnictwem mjr. Mieczysława Janickiego karę śmierci dla dwóch członków gliwickiej Komendy KWP.

Dzień później zasiadał w składzie sędziowskim (przewodniczył mjr Janicki) na sesji wyjazdowej w Pszczynie, gdzie sądzeni byli oskarżeni m.in. o zamach na funkcjonariuszy UB członkowie działającej na Śląsku Cieszyńskim „grupy dywersyjnej” NOW. Orzeczono wówczas trzy wyroki śmierci, które w dwóch przypadkach dotyczyły faktycznych członków grupy NOW, w jedynym natomiast – Anny Krużolek, którą za rzekome ukrywanie członków NOW oskarżono i skazano na karę śmierci na podstawie przepisów innych niż te, które wykorzystano do postawienia zarzutów w toku śledztwa, przy czym w związku ze zmianą kwalifikacji prawnej czynu w czasie procesu nie wszczęto procedury śledczej od początku, naruszając w ten sposób zasady kwpk.

25–27 listopada 1946 r. Ronowicz brał udział w ostatnim większym procesie w swojej asesorskiej karierze. W ramach składu sędziowskiego pod przewodnictwem mjr Janickiego orzekł w stosunku do członków zgrupowania „Bartka” pięć wyroków śmierci.

Podczas posiedzeń z udziałem Ronowicza przynajmniej kilkakrotnie obrońcy lub sami oskarżeni zgłaszali wypadki dręczenia, bicia i torturowania w toku postępowania przygotowawczego, co jednak było najczęściej ignorowane lub w sposób lekceważący komentowane przez ławę sędziowską: „W czasie końcowych przemówień każdy adwokat podkreślał, że byliśmy bici w czasie śledztwa i zmuszani do zeznań, ale sąd w ogóle nie reagował na to. Tak jakby byli sędziowie głusi. Po prostu ignorowali te ich [adwokatów] wywody” – zeznanie Stanisława Czyża odnośnie do procesu członków NOW z 14–15 czerwca 1946 składane przed OKŚZpNP w Katowicach; „Mówiłem sądowi, że byłem bity w czasie śledztwa. Jednakże sędziowie pozostawili tę wypowiedź bez komentarzy. Nie odnieśli się to tego w ogóle. Nie padło z ich strony żadne pytanie o to, kto mnie bił, gdzie, w jakich okolicznościach” – zeznanie Bronisława Janika odnośnie do procesu członków zgrupowania „Bartka” z 25–27 listopada 1946 r. składane przed OKŚZpNP w Katowicach.

Na szczególną uwagę zasługuje okres służby między 15 lipca 1946 a 16 października 1946 r. Ronowicz znalazł się wówczas najprawdopodobniej w poważnym konflikcie ze swoim przełożonym – szefem WSR ppłk. Giemborkiem. Rzeczywistego podłoża tego konfliktu nie da się dziś jednoznacznie ustalić. Sporządzona 15 lipca 1946 r. przez ppłk. Giemborka charakterystyka służbowa Ronowicza nie wykazywała oznak niechęci ze strony szefa WSR. Napisano w niej, że „Edmund Ronowicz [...] z obowiązków swoich wywiązuje się dobrze, jest zdyscyplinowany, chętny do

pracy, koleżeński, inteligentny. O poglądach demokratycznych, zajmowanemu stanowisku odpowiada w [zupełn]ości”.

Najprawdopodobniej to właśnie ppłk Giemborek był rzeczywistym inspiratorem przeniesienia zatrudnionego początkowo jako sekretarz Ronowicza na stanowisko asesora, mimo że ten nie posiadał ku temu formalnych kompetencji. W świetle obowiązujących wówczas przepisów powołanie Ronowicza na stanowisko asesora było jednak dopuszczalne, gdyż w art. 1.1 dekretu z 22 stycznia 1946 r. O wyjątkowym dopuszczeniu do obejmowania stanowisk sędziowskich, prokuratorskich i notarialnych oraz do wpisywania na listę adwokatów zapisano, że: „Osoby, które ze względu na kwalifikacje osobiste oraz działalność naukową, zawodową, społeczną lub polityczną i dostateczną znajomość prawa nabytą bądź przez pracę zawodową, bądź w uznanych przez Ministra Sprawiedliwości szkołach prawniczych dają rękojmię należytego wykonywania obowiązków sędziowskich lub prokuratorskich, mogą być mianowane na stanowisko asesora sądowego, sędziego lub prokuratora”.

Niewykluczone, że spór między obydwojma sędziami WSR wybuchł na tyle służbowym i dotyczył nadużywania przez Ronowicza tzw. zdań odrębnych (*votum separatum*). W procesie z 11 kwietnia 1946 r. przeciwko funkcjonariuszowi MO Maksymilianowi Kołodziejowi, oskarżonemu o zastrzelenie żołnierza radzieckiego i skazanemu na 8 lat więzienia oraz pozbawienie praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat, Ronowicz – wbrew zdaniu przewodniczącego składu sędziowskiego kpt. Wareckiego oraz sędziego por. Wiktora Altschülera – w załączonym do orzeczenia *votum separatum* postulował uniewinnienie Kołodzieja, popierając swoje zdanie trzystronicowym wywodem argumentacyjnym. 19 września 1946 r. Ronowicz zgłosił zdanie odrębne w sprawie skazanego na 2 lata więzienia za nielegalne posiadanie broni Stanisława Szcześniaka, proponując zastosowania warunkowego zawieszenia kary. Niemniej jednak w żadnym z 12 procesów, w których skład sędziowski z jego udziałem orzekał karę śmierci, nie zdecydował się Ronowicz na wniesienie zdania odrębnego w sprawie złagodzenia kary, na co zdobywali się sporadycznie inni orzekający z nim sędziowie – mjr Warecki (19 VI 1946) oraz mjr Janicki (27 XI 1946).

Porównanie charakterystyk służbowych Ronowicza sporządzonych przez ppłk. Giemborka 15 lipca 1946 i 12 grudnia tr. świadczy o diametralnej zmianie przezeń opinii o swoim podwładnym. W drugiej z nich czytamy, iż Ronowicz „został ukarany dyscyplinarnie naganą za dopuszczenie się dużego niedbalstwa w służbie w czasie zastępowania kierownika sekretariatu będącego na urlopie”. Dalej, odnosząc się do profilu ideologicznego oraz jakości pracy Ronowicza, ppłk Giemborek napisał: „Praca jego w charakterze sekretarza nie nasuwała żadnych poważniejszych zastrzeżeń. W ostatnich czasach po objęciu stanowiska asesora zaczął okazywać swe niezadowolone z zajmowanego stanowiska asesora, aspirując na stanowisko sędziowskie. [...] Po odmówieniu mu urlopu z końcem września 1946 z tego tytułu, iż poprzednio wykorzystał on urlop miesięczny na studia prawnicze, począł się w pracy zaniedbywać, okazując jawne niezadowolone ze służby. Na zwracane mu uwagi odpowiadał krnąbrnie, bez zachowania należytej dyscypliny. [...] Ze względu na zachowanie się jego w czasie rozpraw o charakterze politycznym i w czasie narad uważam go za

Biogramy

człowieka niepewnego pod względem politycznym, a w każdym razie stwierdzam, że nie jest obywatelom o poglądach czysto demokratycznych. Na stanowisko asesora nie nadaje się”.

Rozkazem personalnym nr 1201 (podpisanym przez naczelnego dowódcę WP Michała Żymierskiego, I wiceministra obrony narodowej Mariana Spychalskiego, szefa Departamentu Personalnego MON Stanisław Zawadzkiego) z 16 października 1946 r. Ronowicz został zwolniony ze stanowiska asesora i skierowany do rezerwy Naczelnej Prokuratury WP. Mimo tego rozkazu pozostawał na swoim stanowisku do 27 grudnia 1946 r., orzekając nadal jako asesor (16 kwietnia 1948 r. ostatecznie przeniesiono go do rezerwy).

Ronowicz współdecydował w wydaniu 33 wyroków śmierci, z których 8 odnosiło się prawdopodobnie do przestępstw kryminalnych. W 12 procesach z jego udziałem, w których owe 33 wyroki zapadły, ośmiokrotnie przewodniczył mjr Janicki, dwukrotnie mjr Warecki, po jedynym razie ppłk Giemborek oraz kpt. Leon Ranke. Nie marginalizując znaczenia głosu Ronowicza w tych procesach, należy stwierdzić, że to przeważnie głos przewodniczącego składu miał decydujące znaczenie, z drugiej jednak strony każdy z zasiadających w składzie dysponował instrumentem zdania odrębnego, przy pomocy którego mógł zmanifestować swój sprzeciw.

W życiorysie spisanim 6 maja 1955 r. Ronowicz wspominał: „W grudniu 1946 zostałem zdemobilizowany na własną prośbę celem ukończenia studiów prawnych”. Po zakończeniu wojny faktycznie postanowił wznowić dwukrotnie już przerywane studia prawnicze. 2 grudnia 1945 r. zdał egzamin z prawa handlowego, w maju 1946 r. z prawa cywilnego materialnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Praca w WSR w Katowicach zmusiła go jednak do ponownego przerwania nauki, którą wznowił dopiero po zwolnieniu go z funkcji asesora. W liście do dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z 7 lutego 1947 r. Ronowicz zwracał się z prośbą o dopuszczenie go do egzaminów z zakresu III roku prawa oraz egzaminu z socjologii. Podkreślał przy tym, że w związku z demobilizacją i utratą zatrudnienia pogorszyła się jego sytuacja materialna, tymczasem bez zaliczenia egzaminów nie może zostać dopuszczony do aplikacji sądowej, która otworzyłaby mu nowe możliwości znalezienia pracy. W wyniku uchwały komisji weryfikacyjnej UMK zaliczono mu rok akademicki 1938/1939 na UW (III rok) oraz wysłuchiwany w obozie Woldenberg IV rok akademicki. Komisja zaliczyła mu również egzaminy z zakresu III i IV roku: z prawa międzynarodowego prywatnego (z oceną dobrą), z procedury cywilnej (z oceną dobrą), z prawa handlowego (z oceną dobrą), z prawa cywilnego (z oceną dostateczną). 18 lutego 1947 r. otrzymał tytuł magistra praw, a tym samym formalne podstawy do wykonywania zawodu.

W maju 1947 r. został zatrudniony w Wojewódzkiej Dyrekcji Przemysłu Miejscowego w Bydgoszczy jako kierownik Wydziału Ogólnego i komisarz oszczędnościowy. 1 stycznia 1948 r. podjął pracę w NIK (Warszawa, al. I Armii 25) jako starszy inspektor. W okresie tym pracował najprawdopodobniej jako kierownik szkolenia w ośrodku szkolenia NIK w Falentach. W latach 1961–1974 (lub 1962–1974) pracował w Centrali Handlu Zagranicznego (CHZ) „Ars Polona” na stanowisku kierownika Działu Płyt i Nagrań w Biurze Muzycznym (Warszawa, Krakowskie

Przedmieście 7). W okresie tym dużo podróżował służbowo po Europie, dwukrotnie był w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, raz w Chinach i Japonii. Od 1974 r. powrócił do pracy w NIK w charakterze rzeczoznawcy w Departamencie Kultury. W 1978 r. przeszedł na wcześniejszą emeryturę.

Pismem z 4 maja 1999 r. Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej (Wydział II Karny) zawiadomił Okręgową Komisję Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach (w likwidacji) o możliwości popełnienia przestępstwa przez Edmunda Ronowicza, w związku z wyrokiem wydanym 24 października 1946 r. na Annę Krużołek.

15 listopada 2000 r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Katowicach wszczęła śledztwo w sprawie zabójstwa Anny Krużołek, dokonanego przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego poprzez orzeczenie wobec niej kary śmierci, a następnie wykonanie nieprawomocnego wyroku.

W postanowieniu o przedstawieniu zarzutów z 18 czerwca 2001 r. stwierdzono, iż Edmund Ronowicz „orzekł wobec Anny Krużołek karę śmierci z oczywistym pogwałceniem przepisu art. 171 § 2 kwpk., bowiem pociągnięta została do odpowiedzialności karnej za przestępstwo poplecznictwa określone w art. 148 § 1 kk. z 1932 r. zagrożone karą więzienia do lat 5, oskarżona natomiast za popełnienie przestępstwa pomocnictwa członkom związku Narodowa Organizacja Wojskowa tj. przepisu art. 28 kkWP w zw. z art. 1 Dekretu o ochronie państwa z dnia 30 października 1944 r. zagrożonego surowszą karą śmierci [a dotyczącego popełnienia przestępstwa udzielenia pomocy osobie zakładającej związek mający na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, biorącej udział w takim związku, kierującej nim, dostarczającej mu broni lub w jakikolwiek inny sposób pomagającej takiemu związkowi], a skazana za popełnienie przestępstwa pomocnictwa do gwałtownego zamachu zakwalifikowanego z surowszego przepisu art. 28 kkWP w zw. z art. 1 § 2 i 3 Dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa, przy braku dowodów wskazujących na jego popełnienie, czym działał na szkodę wymienionej jako, że wyrok został wykonany”.

Edmund Ronowicz zmarł 14 marca 2003 r. w Otwocku, w związku z czym śledztwo w sprawie przeciwko niemu zostało umorzone.

Awanse: 1 IX 1939 r. – podporucznik WP (zweryfikowany pozytywnie 1 X 1945 r. w Korpusie Oficerów Służby Sprawiedliwości), 9 V 1946 r. – porucznik WP w Korpusie Oficerów Służby Sprawiedliwości.

Odznaczenia: 1956 – Złoty Krzyż Zasługi, 1956 – Medal Dziesięciolecia, 1961 – Tysiąclecie Państwa Polskiego, 1963 – VII Wieków Warszawy, 8 III 1984 r. – przyznanie praw kombatanckich (nr legitymacji 0409983), 25 X 1995 r. – udekorowany Krzyżem Kombatanckim przez Urząd do spraw Kombatanckich i Osób Represjonowanych (11 X 1995 r. Urząd do spraw Kombatanckich i Osób Represjonowanych potwierdził Ronowiczowi uprawnienia kombatanckie z tytułu walki w wojnie obronnej we wrześniu 1939 r. oraz pobytu w obozach jenieckich od października 1939 do lutego 1945 r.)

Od 20 czerwca 1947 r. członek PPR, od grudnia 1948 r. członek PZPR – jako grupowy. W grudniu 1948 r. przystąpił do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Członek ZBoWiD (nr 25880). W 1949 r. został wiceprzewodniczącym

Biogramy

Komitetu Blokowego nr 60 Mokotów. Przez półtora roku pełnił funkcję przewodniczącego Obwodowego Komitetu Frontu Narodowego Mokotów, potem członek Prezydium Dzielnicowego Komitetu Frontu Narodowego Mokotów. W latach 1956–1964 radny Dzielnicowej Rady Narodowej Mokotów.

Miał dwoje rodzeństwa. Brat Ryszard (ur. 1916) przed 1939 r. był oficerem zawodowym WP, w czasie wojny służył w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie. Zginął w wypadku lotniczym przed rokiem 1947 (być może w czasie wojny). Siostra Łucja (ur. 1923), po wojnie studentka, w PPR/PZPR. W lipcu 1947 r. Ronowicz ożenił się z wdową po swoim bracie Doris Edith z domu Borash (ur. 12 V 1920 r., zamieszkała w Anglii, podczas wojny pracowała w fabryce) i przyjął na utrzymanie dwóch ich synów – Edmunda (ur. 1944) i Ryszarda (ur. 1945). Obaj później zamieszkali za granicą. 10 czerwca 1948 r. urodził mu się syn Stefan (potem mieszkał w Londynie). W 1969 r. rozwiódł się z Doris Edith Borash i w lipcu 1970 r. zawarł związek małżeński z Wandą Nalikowską (miała dwóch synów z poprzedniego małżeństwa – Marka i Andrzeja). W 1969 r. zmarł ojciec Edmunda Ronowicza Sylwester, a w 1982 r. jego matka Marta.

Miejsca pobytu i adresy zamieszkania: 1915–1921 – Hamburg; 1921–1939 – Bydgoszcz, ul. Gdańska 32; 1938–1939 – Warszawa; 1939–1945 – obozy jenieckie; 1945–1947 – Katowice, Bydgoszcz; 1947–2003 Warszawa, ul. Fałata 6/54, pl. Malczewskiego 49/24.

Edmund Ronowicz jako asesor zasiadał w składach sędziowskich katowickiego WSR w następujących procesach, podczas których orzeczone zostały wyroki śmierci:

– 17 kwietnia 1946 r. w Katowicach (R 202/46) – 3 oskarżonych, zarzut zabójstwa funkcjonariuszy państwa (policjanta i sołtysa), sprawa kryminalna; skazani na śmierć: Zenon Grajdek, Aleksander Juszczyk (w opinii zalecano podtrzymanie wyroku);

– 14–15 czerwca 1946 r w Cieszynie (R 453/46, Sr 683/46) – 26 oskarżonych, należących do cieszyńskiej Komendy NOW, proces o charakterze pokazowym, z udziałem publiczności i prasy; skazani na śmierć: Karol Bączek „Karlik”, Edward Bąk „Strzeмиę”, Jan Dziedzic „Mściciel”, Oskar Fuchs (kara śmierci zmieniona na 10 lat więzienia wyrokiem NSW z 9 VII 1946), Władysław Greń „Sówka”, Emil Michnik, Stefan Wójcik (w opinii zalecano podtrzymanie wyroku, wykonano 6 wyroków śmierci);

– 19 czerwca 1946 r. w Katowicach (R 466/46) – 6 oskarżonych o przynależność do „placówki AK” w gminie Koziegłowy w powiecie zawierciańskim oraz o zabój mienia; skazani na śmierć: Ludwik Pluciński „Grzmot”, August Świerczewski „Huragan” (w opinii zalecano podtrzymanie wyroku, decyzją prezydenta KRN z 22 VII 1946 r. zmieniono im kary na 15 lat więzienia, orzeczeniem WSR w Katowicach z 15 III 1947 r. na 12 lat, w latach 1953–1954 zwolnieni warunkowo);

– 19 czerwca 1946 r. w Katowicach (R 467/46), sprawa kryminalna; skazany na śmierć Wiktor Kuś (w opinii zalecono podtrzymanie wyroku, decyzją NSW z 17 VII 1946 r. wyrok ten zmieniono na 10 lat więzienia);

– 26 czerwca 1946 r. w Katowicach (R 553/46) – 2 oskarżonych, zarzuty współpracy z AK [*sic!*] w powiecie częstochowskim oraz działalności rabunkowej; skazani na śmierć: Jan Kłos „Kot”, Władysław Jakubczak „Śmiały” (w opinii zalecono podtrzymanie wyroku, wyrok wykonano);

– 2 lipca 1946 r. w Katowicach (R 504/46) – 2 oskarżonych, zarzuty dotyczyły współpracy z NSZ (zgrupowanie Henryka Flamego „Bartka”), napadów na MO, zaborów mienia; skazani na śmierć: Emil Kłaptocz „Sama”, Mieczysław Kłaptocz „Len” (w opinii sądu Emil Kłaptocz zasłużył na zmianę kary na 15 lat więzienia, oba wyroki złagodzone decyzją prezydenta KRN z 8 sierpnia 1946 r. oraz decyzją WSR na mocy amnestii z 22 lutego 1946 r., zwolnieni w 1952 Emil i w 1955 Mieczysław);

– 18 lipca 1946 r. w Katowicach (R 549/46) – 8 oskarżonych, zarzucono im napady rabunkowe na Kielecczyźnie i Śląsku, sprawa kryminalna; skazani na śmierć: Jerzy Dziuba, Zygmunt Giller, Jan Kondracki (w opinii zalecono podtrzymanie wyroku, wyroki wykonano);

– 23 października 1946 r. w Katowicach (R 1112/46) – 8 oskarżonych, oskarżeni działali w ramach Okręgu Śląskiego KWP, tworząc struktury Komendy Powiatowej KWP w Gliwicach „Kuźnia”, dowódca komendy gliwickiej Zbigniew Kutermacha zorganizował siatkę wywiadowczą w KP MO oraz PUBP w Gliwicach; skazani na śmierć: Zbigniew Kutermacha „Czarny”, „Arn”, Andrzej Kidawski „Orlicz”, „Jer”, wyroki wykonano;

– 24 października 1946 r. w Pszczynie (R 1114/46) – 11 oskarżonych, oskarżonymi byli członkowie działającej w powiecie cieszyńskim grupy dywersyjnej NOW pod dowództwem Józefa Borkały „Kreta”, odpowiedzialni za zabicie trzech, śmiertelne ranienie jednego i ranienie dwóch funkcjonariuszy UB, w sprawie tej oskarżone zostały również osoby faktycznie niepowiązane z grupą, a jedynie znajdujące się na miejscu zdarzenia w chwili zorganizowanej przez UB obławy; skazani na śmierć: Anna Krużołek (niezwiązana z grupą), Józef Gabzdyl „Czarny”, Teofil Młotek „Sowa” – na skutek zaskarżenia wyroku w odniesieniu do Anny Krużołek przez Naczelną Prokuraturę Wojskową 30 listopada 1946 r. decyzją NSW z 6 grudnia 1946 r. zmieniono kwalifikację prawną przestępstwa dokonanego przez Annę Krużołek, w związku z czym oskarżona mogła zostać skazana na najwyżej 5 lat więzienia, do decyzji tej 15 grudnia 1946 r. przychylił się prezydent KRN, podtrzymując wyroki śmierci w stosunku do pozostałych skazanych, najprawdopodobniej na skutek pomyłki w sekretariacie WSR w Katowicach decyzję Bolesława Bieruta zinterpretowano jako odnoszącą się również do Anny Krużołek (sprawa ta nadal pozostaje sporna), ostatecznie wszystkie 3 wyroki śmierci wykonano;

– 4–5 listopada 1946 r. w Katowicach (R 1150/46) – 4 oskarżonych, sprawa kryminalna związana z morderstwem i nadużyciami popełnionymi przez szefa PUBP w Kluczborku Jana Bogdańskiego oraz kierownika sekcji śledczej tego PUBP Ignacego Osmendy; skazani na śmierć: Jan Bogdański, Ignacy Osmenda (w opinii sąd zalecał podtrzymanie wyroków, wyroki wykonano);

– 22 listopada 1946 r. w Katowicach (R 1196/46) – 15 oskarżonych m.in. o przynależność do NSZ i zabójstwo członka PPR; na śmierć skazano Jana Mulaka „Śmiecha” (w opinii zalecano podtrzymanie wyroku, wyrok wykonano);

– 25–27 listopada 1946 r. w Katowicach (R 1198/46) – 32 oskarżonych, proces członków grupy Henryka Flamego „Bartka” z oddziału dowodzonego przez Zdzisław Krausa „Krausa”, „Andrusa”; skazani na śmierć: Zdzisław Kraus, Jan Bryniok, Franciszek Buda „Cygan”, Paweł Czyż „Nitka”, Franciszek Gelner, Władysław Waryas „Grot” (w opinii

Biogramy

sądu jedynie Franciszek Gelner zasługiwał na zmianę kary na dożywocie – luty 1947, decyzjami NSW i WSR Katowice zmniejszenie kary do 5 lat, w 1951 zwolniony; oprócz Zdzisława Krausa, na którym wyrok wykonano, pozostałym 4 oskarżonym zmieniono wyroki decyzją prezydenta KRN lub w wyniku amnestii z 22 lutego 1947 r. zmniejszone, wyszli na wolność w latach 1955–1956.

Źródła: CAW, 1641/79/114, Akta osobowe Edmunda Ronowicza; AIPN Ka, S 2/00/Zk, t. 1–5, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Edmundowi Ronowiczowi; *ibidem*, WSR Katowice, Akta sądowe (wybór ważniejszych spraw z udziałem Edmunda Ronowicza), R 202/46, R 453/46 (stara sygn. Sr 683/46), R 504/46, R 553/46, R 466/46, R 467/46, R 549/46, R 745/46 (R 187/46), R 911/46, R 1112/46, R 1114/46, R 1150/46, R 1196/46, R 1198/46; Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r. Prawo o ustroju Sądów Wojskowych i Prokuratury Wojskowej (DzU 1944, nr 6, poz. 26); Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o wyjątkowym dopuszczeniu do obejmowania stanowisk sędziowskich, prokuratorskich i notarialnych oraz do wpisywania na listę adwokatów (DzU 1946, nr 4, poz. 33); T. Kurpierz, *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach 1946–1955*, Katowice 2004, s. 23, 27–28, 32–38, 40, 42–43, 47–48, 52–55, 60–62, 64, 70–72, 79, 100, 108–110, 113–119; *idem*, *Marek Szauber (1907–?)*, *prokurator WPR w Katowicach i Lublinie*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2004, nr 1, s. 419–422; T. Kurpierz, P. Piątek, *Aparat represji wobec podziemia zbrojnego na Podbeskidziu 1945–1947*, mps w zb. autora; A. Rzepliński, *Przystosowanie ustroju sądownictwa do potrzeb państwa totalitarnego w Polsce w latach 1944–1956* [w:] *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2000, s. 18, 26–27; K. Szwaagrzyk, *Zbrodnie w majestacie prawa 1944–1955*, Warszawa 2000, s. 79–82, 167–170.